

ZESTIG JAAR LANDBOUWBEURS NAAST PAARDENMARKT

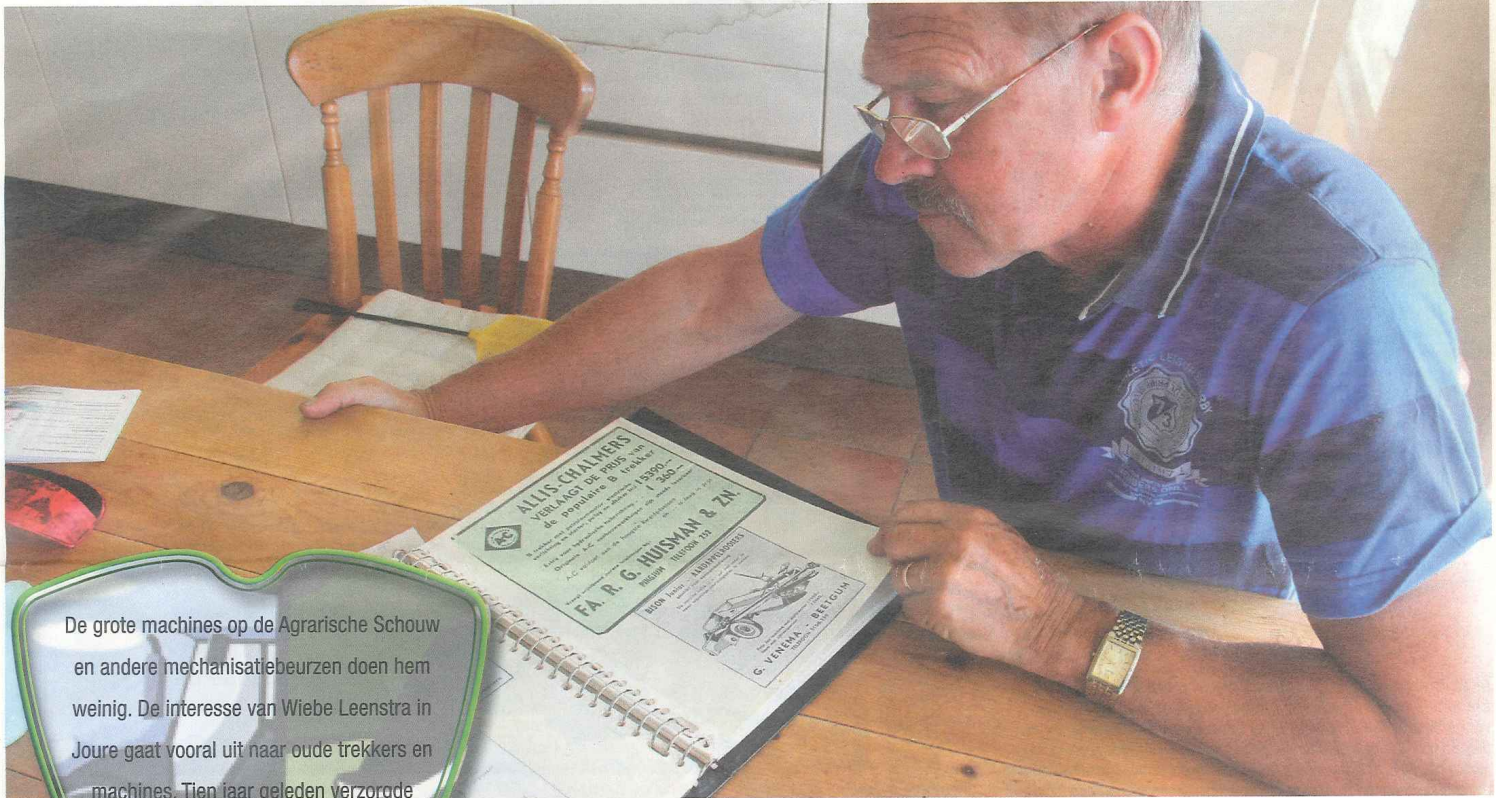
Dit jaar wordt de zestigste editie van de Agrarische Schouw gehouden, maar de jaarmarkt van Joure bestaat al veel langer. Al vanaf 1466 wordt de vierde donderdag in september 'Jouster merke' gehouden, een markt die boeren, burgers en buitenlui uit de wijde regio trok. Onderdeel van de jaarmarkt was de paardenmarkt, de grootste van Friesland. Door de opkomst van de mechanisatie in de agrarische sector werden de paarden echter steeds meer van het boerenveredreven en dit was ook te merken aan de

aanvoer van de paardenmarkt. Daarom besloot het bestuur van Plaatselijk Belang-VVV in 1953 een eendaagse landbouwtentoonstelling aan de jaarmarkt te koppelen. De smeden en wagenmakers konden hun waar nu op een speciaal voor hen afgebakend terrein aan de Scheensweg uitstellen. Op 24 september 1953 werd de eerste Agrarische Schouw gehouden. Deze eerste editie was nog bescheiden van omvang, getuige het verslag in de Leeuwarder Courant. 'De Agrarische Schouw was een nieuwigheid van de Jous-

ter merke. Er was een groot aantal landbouwwerktuigen opgesteld, die zeker de aandacht verdienden. De zakenlieden die hier vertegenwoordigd waren, zeiden wel tevreden te zijn. Doch volgens ons was het er te nat en te modderig om nu direct van een succes te kunnen spreken. Bovendien was de uitgebreidheid van de Schouw nu niet direct van dien aard, dat men ook nog van iets aparts kon spreken.' De eerste editie trok echter wel meteen drieduizend betalende bezoekers (entree 25 cent) en daarom bleef

het niet bij één keer. Voor het organiseren van de tweede Schouw werd een commissie in het leven geroepen waarvan plaatselijk apotheker en voorzitter van Plaatselijk Belang-VV Frits van Hulzen jarenlang voorzitter was. De beurs groeide al snel uit zijn jasje op de Scheensweg en daarom werd een nieuwe locatie gezocht. Deze werd gevonden in park Herema State. Dit is ook nu nog het decor van de Agrarische Schouw, al is de beurs door de groei van het aantal standhouders de afgelopen jaren uitgebreid met omliggende terreinen.

Mechanisatie leidraad Schouw

De grote machines op de Agrarische Schouw en andere mechanisatiebeurzen doen hem weinig. De interesse van Wiebe Leenstra in Joure gaat vooral uit naar oude trekkers en machines. Tien jaar geleden verzorgde hij een speciale expositie tijdens de jubileumeditie van de Agrarische Schouw.

Wiebe Leenstra heeft de ontwikkeling van de landbouwmecanisatie bijgehouden in plakboeken.

Foto's: Ida Hylkema

Tot 1999 waren Wiebe en Joke Leenstra melkveehouder aan de Woudfennen, op het bedrijf waar hij geboren en getogen was. „Op mijn vijftiende zat ik al onder de koeien.” De komst van de snelweg A7 door de polder zorgde al voor een beperking en toen daarna de gemeente de grond wilde bestemmen voor industrieterrein, besloten ze een deel van de grond en het melkquotum te verkopen. De familie Leenstra woont er nog wel, in

een woning tegenover de voormalige boerderij. In de schuur staan geen koeien meer, maar oude trekkers. Groene, want Leenstra heeft een passie voor Deutz. Ook andere oude werktuigen hebben zijn belangstelling. Zo staat er een oude wals in de schuur en heeft hij een oude smederij waarmee hij op beurzen en braderieën staat.

Toen de organisatie van de Agrarische Schouw Leenstra tien jaar geleden vroeg om een tentoonstelling te organiseren, dook hij de archieven in en trommelde hij medehobbyisten op die eveneens behept waren met een voorliefde voor oude landbouwmachines en trekkers. Het resultaat was een expositie met mechanisatie uit de beginjaren van de Agrarische Schouw, van trekkers tot melkmachines. De oldtimers vormden een mooi contrast met

de grote trekkers en werktuigen op de beurs.

Leenstra dook ook in de historie van de Agrarische Schouw. In het archief van de toenmalige gemeente Haskerland en in het Friesch Landbouwblad van destijds vond hij informatie die hij bundelde in een plakboek.

EAU DE COLOGNE

„Van de beginjaren heb ik niet zoveel kunnen vinden. De eerste deelnemerslijst die ik tegenkwam, was van 1956”, vertelt hij. In dat jaar waren er 37 standhouders met een uiteenlopend aanbod: van houten kruiwagens, hooiladers en melkmachines tot rekenmachines, eau de cologne, lucifers en zeep. De Agrarische Schouw was in die jaren nog veel meer dan nu onderdeel van de jaarmarkt. Behalve een agrarische beurs

was er een zakenbeurs en modeshow.

In zijn plakboek verzamelde Leenstra ook advertenties en daarmee is de ontwikkeling van de landbouwmecanisatie goed te volgen. „Veel machines van toen zijn er niet meer. Denk maar aan hooiblazers, draadkranen en achterladers, de greppelvrees. Allemaal machines die een verlichting waren van het zware werk.

De verzamelaar volgde de ontwikkeling van de landbouw ook met eigen ogen op de Agrarische Schouw. „Eigenlijk kom ik er al mijn leven lang”, lacht hij. „Ik kom er nog steeds, al heb ik er beroepshalve niets meer te zoeken. Maar ik ontmoet er altijd veel bekenden. Het is eigenlijk een reünie.”

IDA HYLKEMA

VERRASSINGEN OP ZOLDER

Het bord met een trekker, gemaakt door de klokschilder Roel Otter.

In de schuur van Wiebe Leenstra, tussen de vele oude Deutz machines die daar zijn gestald, staat het bord dat jarenlang de toegangspoort van de Agrarische Schouw sierde. De schildering van een trekker is gemaakt door de Jouster klokschilder Roel Otter. Het bord is niet meer helemaal compleet. Voorheen waren er ook nog twee zijpanelen met afbeeldingen van een jakobs ladder. Het bord is op het nippertje gered door timmerman Ynte Kuindersma, vertelt Leenstra. Kuindersma was voor een klus op de zolder van de bekende Jouster koffieproducent Douwe Egberts en vond daar het bord.

„Ik verzamel veel historische attributen. Vandaar dat hij het bord aan mij heeft gegeven”, verklaart hij. Hoe het bord op de zolder van Douwe Egberts terecht is gekomen, is hem echter een raadsel. Dat geldt ook voor het juk dat waarschijnlijk is gemaakt in het kader van 25 jaar Agrarische Schouw en dat tevens in het bezit is van Leenstra. Ook dit is gevonden door Ynte Kuindersma, ditmaal bij de sloop van een voormalige notariswoning. Op het juk staan de jaartallen 1952 en 1977 en vijf namen, waarschijnlijk van standhouders. Het gaat om fa. J. Akkerman, fa. wed. W. Bakker, fa. T. de Jong en zn, fa. K. Meinderts en zn

en S. Sierdsma. „Waarom juist deze namen op het juk staan en hoe het juk bij de notaris op zolder terecht is gekomen, weet ik niet. Ik zou er graag meer over te weten komen”, zegt Leenstra.

Het juk werd gemaakt bij het 25-jarig bestaan van de Agrarische Schouw

Agrarische Schouw verandert mee

Duizenden mensen volgden vroeger het zwart-wit-rode richtingwijzerbord van de Agrarische Schouw, die jaarlijks tijdens de Jouster Merke in hartje Joure werd gehouden. Tegenwoordig wordt het eendaagse evenement in park Herema State - rond het gemeentehuis van Skarsterlân - gehouden. Nu zijn er andere borden.

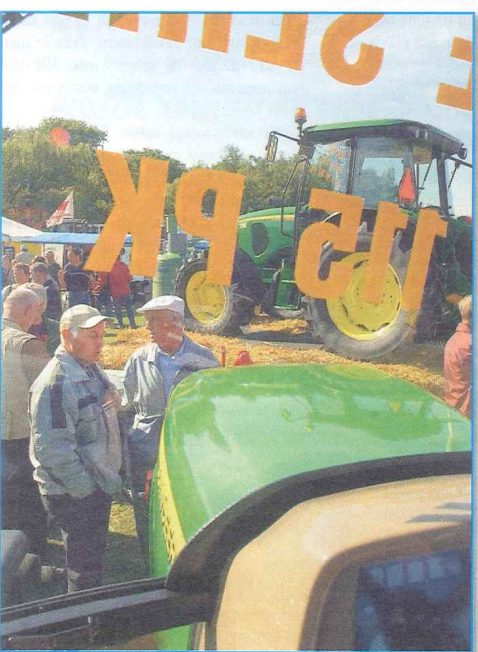
Het beeld van de Agrarische Schouw verandert met de jaren. Landbouwwerktuigen worden steeds groter en moderner. Veel kleine jongens komen als volwassenen nog steeds op de Agrarische Schouw. Foto's: Dick Verton

De eerste Agrarische Schouw tijdens de Jouster Merke werd in 1952 met een advertentie in de Jouster Courant aangekondigd. De openluchtbeurs voor de landbouwsector groeide uit tot een evenement waar boeren en ook burgers voor terugkomen. Voor het bedrag van 25 cent konden belangstellenden de eerste beurs bezoeken. Toen stonden de 'landbouwmachines en ander gerief' nog op een terrein aan de Scheen, tegenover de watertoren in het hartje van Joure. Tegenwoordig wordt de beurs in park Herema State gehouden, rond het gemeentehuis van de huidige gemeente Skarsterlân, die in 1984 uit Haskerland, Doniawerstal en een klein stukje Uttingeradeel ontstond.

Een van de trouwste standhouders van de Agrarische Schouw, J. Akkerman uit Rotsterhaule (rechts), won in 1979 voor de tweede maal de Zilveren Pieper. De wisselprijs voor de beste presentatie op de eendaagse landbouwtentoonstelling die tijdens de Jouster Merke in park Herema State wordt gehouden, ging drie jaar daarvoor ook al naar het mechanisatiebedrijf Akkerman. De toenmalige burgemeester Michiel Marijnen (links) overhandigt familie Akkerman de prijs. Foto: Jouster Courant

De Zilveren Pieper is de gemeentelijke wisselprijs voor de beste presentatie tijdens de Agrarische Schouw. Het bestuur van de toenmalige gemeente Haskerland stelde de verzilverde aardappel beschikbaar. Met de Zilveren Pieper willen burgemeester en wethouders de Jouster oorsprong van de aardappelplant in een historisch perspectief plaatsen en tegelijkertijd de Friese landbouwmanifestatie ondersteunen. Het eerste jaar kwam de prijs in handen van de Bouwonderneming Hollema in Oostermeer. Het jaar daarop won firma Akkerman uit Rotsterhaule en in 1978 firma Bakker uit Workum. Foto: gemeente Haskerland

Op de linkerfoto de stand van Bosma Agriservice in Sint Nicolaasga. Het bedrijf haalde de avond voor de Agrarische Schouw in 2009 een opengewerkte melktank van een landbouwbeurs in Hannover. Het bedrijf tapt milkshakes, omdat de melkprijs aan grote schommelingen (shakes) onderhevig was. Driemaal op rij won het bedrijf de Zilveren Pieper voor de beste presentatie. Foto's: Persbureau Noordoost

Zoektocht naar werktuigenfabrikanten

Friesland heeft meer dan tweehonderd landbouw-werktuigenfabrikanten gehad. Veruit de meeste zijn weer verdwenen. Het Fries Landbouwmuseum in Earnewâld en de Friese vereniging voor historische landbouw Afron spoorden deze bedrijfes op via het project Makke yn Fryslân op en zoeken verder.

H. J. Schukken's Industrie Bolsward

Hindrik Jacobus Schukken breidde zijn wagenbedrijf na de bezettingstijd uit met maai-apparaten aan jeeps.

Foto: H.J. Schukken's Industrie Bolsward

Friesland loopt op het gebied van landbouwmechanisatie niet voorop, stelt directeur Henk Dijkstra van het Fries Landbouwmuseum. „Friesland kende enkele lokale uitvinders zoals David Meese, geboren in 1723 in Leeuwarden en overleden in 1770, die een zaaimachine uitvond.“ Een bijzondere zaaimachine, volgens het 'biographisch woordenboek der Nederlanden' van A.J. van der Aa uit 1869: 'zij was een houten kar met twee wielen, wiens achterwand voorzien was van gaten om koren of zaad door te laten'.

In de 19e eeuw worden vooral landbouw-werktuigen uit Duitsland, Engeland en Amerika naar Friesland gehaald. Friese dorpsmeden en wagenmakers starten begin 1900 voorzichtig met het produceren van wagens, kunstmeststrooiers, gierverspreiders en hooischudders. Met de aankoop van een boerderij in 1930 ontstaat ook bij smid Folkert Schukken in Tjerkwerd behoefte aan mechanisatie. Zijn zoon Hindrik Jacobus bouwt aan een T Ford-auto een Deerling-maaimachine.

„In plaats van paarden voor de maaimachine, zaagde hij een T Ford middendoor en laste hij een maaimachine eraan“, zegt Hindrik Jacobus' oomzegger Folkert Schukken tachtig jaar later. Zijn neef Folkert Schukken, zoon van Hindrik Jacobus, schrijft over de combinatie op internet: 'Hiermee kon met een snelheid van bijna 6 kilometer per uur het gras worden gemaaid'.

Volgens Schukken is de constructie zo succesvol, dat er meerdere van worden gemaakt. „Ik kan me herinneren dat ik in 1958 nog een dergelijke machine, nadat deze in Bolsward gerepareerd was, weer naar de eigenaar in Weidum bracht.“ Hindrik Jacobus Schukken

breidt zijn wagenbedrijf na de bezettingstijd uit met maai-apparaten aan jeeps, kruiwagens, wielotjes, hooiopsleep- en landbouw-wagens. Een driepunts maaiapparaat kost in 1967 1645 gulden en een hooischuiver compleet met bumper voor Ford en Ferguson 300 gulden, blijkt uit de 'Prijzlijst Schukken's maaiapparaten 1967'.

CIRKELMAAIERS

In de jaren zeventig exporteert H.J. Schukken's Industrie Bolsward cirkelmaaiers naar onder andere Engeland, Frankrijk en Duitsland. Met 'Kies een Schukken, dat scheelt stukken' adverteert Schukken in bladen als Landbouw Mechanisatie. Via de advertentie kunnen boeren 'uitvoerige documentatie van Schukken's cirkelmaaier' per post ontvangen. Schukken verkoopt het bedrijf in 1978, onder meer omdat hij geen opvolger heeft en de vraag naar maaiapparaten sterk afneemt.

Niet alleen Schukken, maar ook landbouw-werktuigenfabrikanten als Miedema, Eureka en Prins nemen na de Tweede Wereldoorlog het werk van de smederijen over. Ze zijn van verschillende markten thuis. Waar Hercules, een voormalig hoefsmederij, zich ontwikkelt tot een fabrikant van landbouwmachines voor het in- en uitschuren, sorteren en opzakken van aardappelen, richt Eureka in Drachten zich vooral op hooischudders.

„Een icoon in de geschiedenis van de Friese landbouwmechanisatie is Lijkele Miedema in Winsum. Zijn landbouwmachines worden een begrip in Nederland“, zegt museumdirecteur Dijkstra. Lijkele Miedema richt de fabriek op in 1940, in een deel van de oude zuivelfabriek dat hij in het Friese

Winsum huurt. Hij begint met de bouw van hooitakels.

In 1948 maakt Miedema een stalen landbouwwagen op luchtbanden. Het is een van de eerste landbouwwagens die de 'heawein' (houten wagen) vervangt en staat bij de ingang van het Landbouw Museum in Earnewâld. „De wagen heeft nog een achteras die uit een gesloopte personenauto komt“, zegt Dijkstra. „Dat werd in die tijd veel gedaan.“ Het frame is bovendien gemaakt van oude rails. „Het was net na de oorlog en materiaal waren schaars.“ Een boer bij Ried neemt de wagen eind jaren veertig in gebruik. Jaren later restaureert het Fries Landbouwmuseum de wagen.

Miedema blijft nadenken over de mogelijkheden om het boerenwerk efficiënter te maken. „Eventuele werktuigen moesten, zo analyseerde hij, of de kwaliteit van het product verbeteren of arbeidsbesparend zijn of beide voordelen bieden“, schrijft Miedema's schoonzoon Luuk van der Veen in 'Bij leven en welzijn, fabrikant en ondernemer, Lijkele Miedema 1905-1974.' In 1954 komt Miedema met de eerste vernieuwingen, zoals de Miedema Mieta-transporteur, de opvolger van de hooitakel.

MARSHALL-PLAN

Het is vooral de opkomst van de trekker, na de Tweede Wereldoorlog, die de landbouwmechanisatie een impuls geeft. „Ineens kunnen apparaten via een aftakas worden aangedreven“, zegt Dijkstra.

Met behulp van het Marshall-plan kopen boeren nieuwe trekkers en machines als kunstmeststrooiers, combines, rijenzaaimachines, cyclomaaiers en persen. Zo koopt W.H. Biersma uit Oudebildtzijl in 1947 een Mc Cormick W6-trekker die hij onder andere gebruikt om te schudden met een Eureka-hooischudder.

Ook Dijkstra herinnert zich als boeren-zoon de aankoop van een trekker in 1967 nog goed. „Het ging om een Deutz D25. Hoewel het bijzonder was, hoorde het er ook bij. Want iedereen kocht een trekker.“

Door de verregaande mechanisatie, stijgt ook de productie. „Er vindt een hele verandering plaats. Bedrijven worden groter, maar ook het melkersprobleem speelt. Boerenknechten verdwijnen van de agrarische bedrijven. Zij gaan aan de slag bij fabrieken als Philips. Want wie wil nu zeven dagen per

Makke yn Fryslân

Het Fries Landbouwmuseum en de Friese vereniging voor historische landbouw Afron zoeken folders, werktekeningen en beeldmateriaal zoals filmpjes van landbouwmechanisatiebedrijven. Via het project Makke yn Fryslân willen zij de geschiedenis van landbouw-werktuigenfabrikanten op de kaart zetten en een boek uitgeven. Wie informatie heeft, kan mailen naar info@frieslandbouw-museum.nl

week werken als je ook vijf dagen van acht tot vijf kunt werken?”

Schuren komen in de jaren vijftig en zestig vol te staan met trekkers, maaidorsers, bietenrooiers, beregeningsinstallaties, kippers, spuitmachines, zodenbemesters, maaiers, laad-loswagens, hydraulische schudders, kuilblok-wagens, voerdooscontainers, cultivators en stoppelploegen.

MACHINAAL MELKEN

Ook het machinaal melken neemt een grote vlucht, weet Dijkstra. „Hoewel er eerst kritiek was op de invoering van de melkmachine, melkt in 1970 90 procent van de melkveehouders machinaal.“ In Nederland zijn in de jaren dertig naar schatting duizend melkinstallaties in gebruik genomen, volgens de Friese vereniging voor historische landbouw Afron. „Op een enkele uitzondering na, zijn die allemaal weer aan de kant gezet.“ Dit had te maken met onvoldoende instructie over gebruik, onderhoud en hygiëneproblemen. Daarnaast kwamen als gevolg van toenemende werkloosheid weer voldoende arbeidskrachten beschikbaar.

De ontwikkelingen gaan verder. Rinke Oenema en Roelof Middel ontwikkelen in 1982 de melkrobot op de praktijkschool in Oenkerk. De mannen verwerven een internationaal octrooi op het systeem Middel-Oenema. Tijdens een uitzending van het tv-programma 'Brandpunt in de markt' op 4 december 1984 ziet Nederland voor het eerst live op tv dat een koe met een robot gemolken wordt. Het prototype komt in 2010 naar het Fries Landbouwmuseum. 'De uitvinding past in de lange Friese traditie van machinebouwers die apparaten maken ter verlichting van de arbeid op het boerenbedrijf', concludeert Afron.

TIENKE WOUDA

Een trekker met maai-balk, hooischudder, transporteur en wagen uit de jaren 60.

Foto:

Fries Landbouwmuseum

